

DEĞİŞEN DENGELER VE HAMAS'IN ESAD REJİMİNE GERİ DÖNÜŞÜ

ÖMER BEHRAM ÖZDEMİR

Uzman ORSAM

“

Hamas önce kısa süre içerisinde Şam ofisi kurmuş, takip eden dönemde Hafız Esad'ın iktidarının ilk zamanlarında siyasi bürosunu Şam'a taşımıştır. Esad rejimi ise bu dönemde Hamas'ın Filistin davasındaki etkin rolünü propaganda aracı olarak kullanmak istemiş ve Hamas'a Suriye'de bulunan ve Filistinli mültecilerin mukim olduğu mülteci kamplarında vakıf-dernek teşkilatlanmaları kurmalarına izin vermiştir.

”

Beşar Esad rejiminin uluslararası alanda tekrar muhatap bulan bir aktör hâline gelme çabaları hükümetler bazında Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Ürdün ile gelenen seviye dışında henüz tatmin edici bir yere gelmemiştir. Lakin

eylül ayı rejim için eski müttefiklerinden Hamas ile ilişkiler hususunda olumlu gelişmelere sahne olmuştur. İç savaşın ilk dönemin Esad rejimiyle bağlarını koparan Hamas aradan geçen on yılın ardından Şam ile ilişkilerin yeniden tesis edilmeye başlandığını ilan etmiştir. Bölgede yeniden şekillenen ittifaklar ve yeni denklemlerde İsrail'in pek çok aktörle temas eden rolü Hamas'ı yeniden kadim sponsoru İran'a yaklaştırmak bunun nihai sonucu Şam ile yıkılanları tamir etmek olmuştur. 1990'lı yıllarda Ürdün'ün başkenti Amman'ı mesken tutan oluşum bu yıllarda kimi zaman İsrail istihbaratının faili olduğu saldırı girişimlerine hedef olmuştur. Bu da 1999 yılında Ürdün'ün Amman'da bulunan Hamas kadrolarını “ülkede güvenlik ve istikrara karşı tehdit oluşturdukları” gerekçesiyle sınır dışı etmesine sebep olmuştur. Bu gelişme Filistinli gruplar üzerinde etki oluşturarak bölgede nüfuzunu

arttırmak isteyen Şam ve müttefiki İran için fırsat anlamı taşımaktaydı.

Hamas önce kısa süre içerisinde Şam ofisi kurmuş, takip eden dönemde Hafız Esad'ın iktidarının ilk zamanlarında siyasi bürosunu Şam'a taşımıştır. Esad rejimi ise bu dönemde Hamas'ın Filistin davasındaki etkin rolünü propaganda aracı olarak kullanmak istemiş ve Hamas'a Suriye'de bulunan ve Filistinli mültecilerin mukim olduğu mülteci kamplarında vakıf-dernek teşkilatlanmaları kurmalarına izin vermiştir. Rejim, kendi yarattığı bir hareket alanını Filistin davasına desteğinin bir çıktısı olarak pazarlarken Hamas, bu kamplardaki Filistinliler arasında kendine sempati duyanların sayısını arttırmayı başarmış ve bu durum Suriye'deki Filistinliler arasında Hamas'ın da bir aktör hâline gelmesini sağlamıştır. Hamas unsurlarının Suriye'yi merkez hâline getirmesi İsrail istihbaratının doğal eylem bölgelerinden olan Şam'ı bir kat daha fazla

Mossad'ın odak noktasına yaklaşmıştır. 2004'te Şam'da Hamas'ın önde gelen isimlerinden İzzeddin Şeyh Halil'e düzenlenen suikast İsrail'in Şam'daki Hamas karşıtı faaliyetlerinin en önemlileri arasına girmiştir. Örgütün Şam'da güçlenen siyasi bürosu kısa süre içerisinde askerî kanat üzerinde en fazla nüfuz sahibi olan kurum hâline gelmiş, bu durum da bölgede İsrail'i dengelemek arzusundaki Tahran ve Şam rejimlerinin avantajına olmuştur.

Esad rejimi, Hamas'tan doğrudan destek anlamına gelecek bir pozisyon almasını bekledi. Buna karşın Hamas ise ilk etapta meseleyi Suriye'nin iç meselesi olarak ifade etti ve bu ifadeye sığınarak tarafsız bir konum aldı.

ARAP AYAKLANMALARI VE ŞAM-HAMAS KOPUŞU

Tunus, Mısır ve Libya'da dengeleri değiştirmeye başlayan Arap Baharı dalgası Suriye'ye yaklaştığında Şam ile Hamas arasındaki kopuş süreci başladı. Esad rejimi, Hamas'tan doğrudan destek anlamına gelecek bir pozisyon almasını bekledi. Buna karşın Hamas ise ilk etapta meseleyi Suriye'nin iç meselesi olarak ifade etti ve bu ifadeye sığınarak tarafsız bir konum aldı. Rejim tarafından kendi tarafında pozisyon almaya zorlanan ve bu sebeple rejim medyasının muhtelif dezenformasyonlarına hedef olan Hamas yönetimi, Suriye'de ayaklanmanın bir iç savaşa evrildiği 2011'in ikinci yarısından itibaren bölgesel ak-

törlerle ilişkileri güçlendirme ve yeni merkez arayışına girdi. Türkiye ve Katar ile zaten iyi düzeyde olan ilişkilerin daha da güçlü hâle gelmesine ek olarak eski ev sahibi ülke Ürdün ve geçici de olsa bir değişim süreci içerisindeki Mısır, Hamas'ın temaslarını yoğunlaştırdığı aktörler olarak ön plana çıktı. Bu hamlelere karşı Esad rejimi ise alışlagelmiş manipülasyonlarına devam etti. Bir yandan Hamas'ı net pozisyon almamakla suçlayan rejim öte yandan milis güçlerini Hamas üyeleri gibi giydirmek suretiyle Filistinli mültecilerin mukim olduğu bölgelerde gösterilere sert şekilde müdahale ederek Hamas'ın göstericilere karşı rejimle iş birliği hâlinde olduğu iddialarını sivil kitleler arasında yaymaya çalışmıştı.

Yeni bir liman arayışındaki Hamas, nihayetinde bu arayışının meyvesini elde etmiş ve Katar'ı merkez edinmiştir. Bu karar, Hamas liderlerinden İsmail Haniye tarafından Mısır'da yapılan bir konuşmada kamuyla paylaşılmış ve Hamas'ın Esad rejimiyle Suriye devrimine yaklaşım merkezli başlayan kopuşu nihayete ermiştir. Örgütün Suriye'den çekilip Katar'da konuşlanması kararına müteakip Hamas üyesi Kemal Ganaca'nın Şam'ın Kudsaya bölgesinde suikasta kurban gitmesi hadisesi yaşandı. Bu suikast için Hamas yetkilileri olağan şüpheli İsrail istihbaratını hedef göstermişse de Ganaca'nın cesedinde işkenceye dair bulgular olduğu ve cinayetin failinin Esad rejimi istihbaratı olduğu iddiası da Suriyeli muhalifler tarafından dile getirildi. Hamas, Esad rejiminden sert kopuş yaşarken Katar başta olmak üzere sahip olduğu

yeni bölgesel ortaklar sebebiyle İran'a karşı dönemsel de olsa bağımlılık seviyesinde azalma süreci yaşadı. Hizbullah'ın Kuseyr Savaşı ile başlayarak Suriye iç savaşında rejim güçleri yanında yer alma hamlesine eleştirel yaklaşan Hamas, bu dönemde hem İran hem de Hizbullah ile temaslarını Esad rejimiyle olan ilişkilerin aksine sürdürmeye devam etti. Lakin Ankara ve Doha'nın desteği, Hamas'ın Tahran ve Hizbullah ile ilişkilerinde dönemsel zayıflamaya zemin hazırladı.

İç savaşta Suriye'de mukim Filistinli mültecilerin de rejim tarafından hedef alınmaları ve önemli sayıda Filistinlinin Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) başta olmak üzere muhalif unsurlara katılımları, Hamas'ın o dönemki Esad rejimi karşıtı pozisyonunu daha da sağlamlaştırdı. Şam'daki Yermük Mülteci Kampı başta olmak üzere Şam, Halep, Humus ve Dera'da Filistinlilere ait kamplar, rejim ordusu ve Şebbiha gruplarının hedefi oldu. Geçen 10 yıl içerisinde insan hakları gözlem kuruluşlarının iddialarına göre 3 binden fazla Filistinli Esad rejimi güçleri tarafından katledildi. Bu sayının en az 650 kadarının ise rejim tarafından işkenceyle öldürüldükleri rapor edildi. Esad rejimi bir yandan içlerinde Hamas çizgisinde olanların çokça bulunduğu kendisine muhalif Suriyelileri terörize etmek adına sert müdahaleler ve el-Kaide ile IŞİD unsurlarının kamplara sızmasına göz yuman politikalar izlerken, öte yandan kendisine yakın çizgideki Filistinlileri de milisleştirdi. Liva Kudüs, Liva Celil, Kuvat Celil ve Filistin Kurtuluş Ordusu gibi Esad destekli gruplar hem rejimin muh-

telif cephelerdeki asker ihtiyacına hizmet etti hem de muhalif Filistinlilerin bastırılmasında başrol oynadı.

Gazze'de Hamas'a kıyasla daha az gücü ve kitle desteği olan İslami Cihad ile yakın ilişkilere sahip olan Tahran için Hamas'ın saflara geri dönüşü bölge politikaları için önemli bir aracın yeniden faaliyete geçmesi anlamını taşımaktaydı.

YENİ GERÇEKLER ÇERÇEVESİNDE TEMASLAR

2015'ten itibaren Rusya'nın savaş sahasına müdahalesi önce savaşın dengesini rejim lehine bozdu ardından Halep ve Şam'daki muhalif

alan hâkimiyetini sonlandırarak rejimin hayatta kalmasını fiilen garanti altına aldı. Yermük Kampı'nda rejim muhalifi Filistinliler ise kuşatmalar, katliamlar ve zorunlu tahliyelerle rejime karşı bir tehdit olmayacak konuma getirildiler. Suriye savaş sahasında bunlar yaşanırken Körfez'de bilhassa Donald Trump döneminde Katar-BAE-Suudi Arabistan arasında cereyan eden gergin ilişkiler Joe Biden'ın seçilmesiyle olası İran tehdidine karşı yumuşama evresine girdi. Bu yumuşama süreci sadece Körfez ülkelerinin kendi arasındaki ilişkilerle sınırlı kalmadı. Türkiye'nin, BAE ve Suudi Arabistan ile ilişkileri, İsrail'in ise hem Körfez hem de Türkiye ile ilişkileri son 2 yılda olumlu manada gelişmelere sahne oldu. Bu durum ise İsrail ile ilişkileri geliştirme hususunda engel teşkil etmesi sebebiyle Ha-

mas'a bölge aktörlerinin verdiği destek ve gösterdiği toleransın azalmasına yol açtı.

İsrail'e karşı bir tehdit unsuru olarak kalabilmek ve böylece Filistin siyasi hayatında başat rolünü korumak isteyen Hamas ise bu ihtiyaçlarını karşılamak için yeniden İran'ın kapısını çaldı. Gazze'de Hamas'a kıyasla daha az gücü ve kitle desteği olan İslami Cihad ile yakın ilişkilere sahip olan Tahran için Hamas'ın saflara geri dönüşü bölge politikaları için önemli bir aracın yeniden faaliyete geçmesi anlamını taşımaktaydı. Fakat savaşın başında Hamas'ın başka aktörlerin yardımını pahasına kendisinden uzaklaştığını düşünen Tahran, yeniden kabul için Şam ile ilişkilerin tesisini talep etti. Suriye iç savaşının artık rejim değişikliği savaşından uzaklaşıp bölgesel aktörlerin dâhil olduğu daha düşük yoğunluklu bir çatışma hâline dönüşümü ve dış destek ihtiyacı Hamas'ı bu hususta inatçı olmayarak Tahran'ın istediği çizgiye getirdi. Lakin 10 yılı aşan savaşta Esad rejimi tarafından öldürülen binlerce Filistinli bir vaka olarak ortada dururken ve de Gazze'de Esad ile yakınlaşmaya dair sitem dolu çatlak sesler çıkarken bu yakınlaşmanın savaş öncesi süreçteki gibi en üst seviyeye çıkması en azından kısa vadede zor görünmektedir.

Sonuç olarak, "direniş cephesi"nin geleneksel ve Arap Ayaklanmaları sürecinde farklı konumlarda yer alan müttefikleri Hamas ile Esad rejimi arasında yeniden başlayan temasların eski seviyelerine ulaşmasa da yoğunlaşabileceği söylenebilir. ■